

Valmöjligheter tränger undan våra möjligheter att välja

Individuella valmöjligheter används som maktteknik för att tränga undan möjligheten att ta beslut tillsammans. Valmöjligheter tränger undan möjligheten att välja. Möjligheten att välja det politiska.

Detta har varit en vanlig taktik bland arbetsgivare och bostadsbolag som sökt medling med enskilda istället för att ta gemensamma beslut, istället för att i förhandling med gemenskapen fastställa vad som ska gälla för alla. Individuella lösningar söndrar gemenskapen.

Upptagenheten med att förhandla fram en lösning på diskrimineringen och orättvisan mot Mig som enskild hamnar i resonans med andra former av individualism: lån, egna hem. Jag vill ju verkligen få en lösning på denna orättvisa! Individuella lösningar på orättvisor mot många tränger undan det gemensamma.

Den enskilda belastas och solidariteten upplöses

Individualiseringen splittrar inte bara gemenskaper, den lägger bördan på den enskilde. Den enskilde belastas med att lösa gemensamma problem, orättvisor och yttre hot. Ifall jag får dålig pension beror det på mina dåliga pensionsbesparningar och värdelösa fondval. Ifall mina barn inte lyckas beror det på vilken skola jag valde åt dem. Eller att jag valde att bo med fattiga och nysvenskar. Ifall jag inte själv lyckas beror det på mitt dåliga val av coach och karriär. Fokus på individuell karriär tränger dessutom undan gemensamma och demokratiska kooperativ. Vi skulle kunna lyckas tillsammans.

Svenska staten splittrar möjliga gemenskaper genom att introducera alltför individuella val: individuellt val av skola för barn tränger undan demokratisering av lokala skolor, individuella val av elbolag tränger undan gemensamma beslut om lokala vindkraftverk.

Individualisering och splittring av gemenskap har accelererat de senaste

åren. Men det har använts länge. Vid husockupationer under sjuttio- och åttiotalet som exempelvis i Haga, Göteborg, så förespråkade ockupanterna att Haga-kulturen skulle bevaras. Haga fick inte rivas och ersättas med betong. Kommunen bejakade detta och gav stränga order till byggbolag att bevara stilen. Sedan erbjöd kommunen invånarna att köpa upp sina lägenheterna, eller behålla sina hyreskontrakt efter ombyggnad. Fint folk hade råd att flytta in medan majoriteten trängdes bort till andra områden. På vissa gator i Haga flyttade upp till 90 procent av de boende. Visst, de var välkomna hit till Hammarkullen! Men husockupationerna i Haga som tycktes ha segrat förlorade genom individualiserad seger.

Gemensamhet kan tränga undan en nationalstat

Det är inte alltid splittra och söndra genom individualisering fungerar. Danska staten försökte sälja ut fastigheter i mikrostaten Christiania till de enskilda som lever i Christiania. Det skulle snabbt splittrat Christiania och skapat en gentrifiering, fint folk hade börjat köpa upp och tränga undan invånarna. Men Christiania har istället valt att äga Christiania gemensamt. Det har lyckats. Medelklassen är fortfarande i minoritet i Christiania. Nu kanske vi inte ser staten Christiania som ett sådant samhälle vi skulle vilja leva, men det kan lära oss något. Deras val av gemensamhet har hindrat Danska staten från att splittra samhället. Christiania reglerar fortfarande.

Individualisering splittrar vänster och alternativrörelser

Splittra och söndra genom individualisering har hamnat i resonans med en framväxande politisk individualism. Politisk individualism är föreställningen att individens val att konsumera mindre, mer rättvist och mer ekologiskt löser politiska problem. Genom att undvika att göra motstånd, undvika att konfrontera och intervensera i maktordningar, och istället göra personliga val förväntas solidariteten öka.

Politisk individualism inom vänster och alternativrörelse tränger undan möjligheter till gemensamma beslut. Detta sker bland annat genom att personlig radikalitet hamnar i resonans med hur företag och stater försöker individualisera oss. Deras söndra och splittra genom individualisering

förstärker på ett paradoxalt sätt tron på personlig radikalitet. Och personlig radikalitet förstärker staters och företags individualisering av oss.

Lösningen är att sluta belasta enskilda med världens problem och istället gå ihop. Och tillsammans fokusera på interventioner och gemensamma lösningar.

Här behövs dock en varning. Andra fallgropen vore att försöka lösa problem i allt för stora kollektiv. Detta skapar samma tröghet och frustration som att försöka förändra världen individuellt.

Svärmar av grupper och kollektiv

Istället för att vända oss till totaliteter, eller gigantiska kollektiv, behöver vi snarare organisera svärmar av grupper, organisationer och kollektiv. Ibland kan politiska beslut tas med tre personer, eller i ett kooperativ med ett dussintal anställda, eller i ett bostadsområde med några tusen.

Beslut och byggandet av nya ordningar kan sedan smitta av sig på andra gemenskaper och organisationer. Världen förändras genom smitta som den klassiske sociologen Gabriel Tarde försökte lära oss redan under slutet av 1800-talet. Smitta sker genom intervention, genom att tränga in i en annan organism, och där föröka sig. Smitta uppstår inte genom att vi lever för oss själva, vare sig individuellt eller kollektivt.

Per Herngren

2013 04 14, version 0.1.1

Resonans

Resonans är ömsesidig förstärkning $1+1+1=100$. Resonans uppstår när upprepningar, pulser, börjar dansa eller svänga mot varandra.

Divid och individ

In-divid kommer etymologiskt från odelbar. Personer kan dela med sig av sig själva, så personer är snarare divider, delbara. En individ kan i så fall inte vara en person, Individ är istället en funktion: medlem, röst i omröstning, anställd, konsument, statistisk individ, medborgare, vara. En person kan tilldelas flera individualiteter: medborgare, konsument, inloggningsidentitet och medlem. En

individ har dock inte tillgång till sin person, en individ reducerar istället personen till individ, personen ersätts med en ickeperson.

Referens

Per Herngren, [Glöm att leva klimatsmart](#), 2013.

Tack till Håkan Thörn för användbar motståndsforskning om ockupationerna av Christiania och Haga. Och tack till Bengt Andréasson för reflektion kring paradoxen med att valmöjligheter tränger bort möjligheten att välja.

Varje gemenskap är tvingad att regera

När vi tillsammans eller själva tar beslut så gör vi val. Men beslut består av mycket mer än att välja.

Valet är det i ett beslut som inte kontrolleras av något annat. Möjligen är det så att själva väljandet är en liten del av ett beslutsfattande. Men om väljandet inte fanns där skulle beslutet inte vara ett beslut. Det skulle istället vara bestämt av något annat: orsak, princip, lag eller moral. Jaa, det skulle kunna vara bestämt av kodade rutiner i ett datorprogram.

Val eller förklaring

Ifall vi lyckas förklara någons beslut så har vi ersatt valet med förklaringen. I så fall har vi visat att beslutet egentligen inte var ett beslut. Förklaringen bestämmer.

Valet är alltså en del av något annat än sig själv, beroende av saker och ting. Men valet är inte bestämt av något bortom beslutandet. Kierkegaard menar att vi är ensamma när vi väljer, men det är snarare själva valet som är ensamt. Ensamt och ändå tillsamman. Jag tror det är fruktbart att koppla Kierkegaard

till Bruno Latours tanke att ensamhet aldrig kan existera. I varje handling finns alltid en svärm av aktörer. Att vara subjekt är, för Latour, att tillföra något, bidra med något ingen annan bidrar med.

Vi är tvungna att regera

Varje beslut är en akt av olydnad. Det gäller också beslutet att lyda. Så själva beslutet att lyda är inte lydnad. Det olydiga i beslutet att lyda är en del av lydnaden.

Så även när vi lyder blir vi, enligt Kierkegaard, utsatta för det fruktansvärda i avsaknaden av tvång. Vi blir tvungna att välja ifall vi ska lyda eller inte lyda. När en gemenskap tar beslut gör den sig utsatt och sårbar. Den kan inte skylla ifrån sig på en chef, ledare, regering eller lag. Detta ställer krav. Gemenskapen har ansvar.

Val eller tvång

Kierkegaards filosofi förnekar inte tvång. När fredsbevararna under civil olydnad bär bort en provokatör är det inte provokatörens val att bli bortburen. Provokatören lyder inte aktionens principer. Och därför bärs hen bort. Tvång blir med Kierkegaards analys alltså motsatsen till lydnad. Makt är det som inte är tvång. Det går dock inte att tänka sig makt som en egen sfär. Det går inte att välja eller lyda ifall det inte finns tvång. Gravitation är tvingande, och då vi trycks mot jordens yta skapas möjligheter till samarbete och lydnad.

Varje gemenskap blir därmed regerande. Gemenskapen regerar. Med Kierkegaard skulle vi kunna säga att varje gemenskap tvingas regera. Grupper och organisationer blir principiellt jämställda med parlament och regeringar. Runt omkring oss sker regerande hela tiden. Och vi är med och regerar. Ojämlikhet måste alltså åstadkommas för att uppstå.

Texten är ett utkast för boken *Mode och motstånd* av Otto von Busch och Per Herngren (Korpen, 2016).

Tvungen att välja - Kierkegaard

Søren Kierkegaard fyller 200 år idag. Hans filosofi handlar till stor del om det fruktansvärda i att vara tvungen att välja. I valet blir vi ensamma.

Kierkegaard förstår *valet att inte agera* som ett lika aktivt val som valet att agera. Att ingripa vid vapenhandel eller att inte ingripa vid vapenhandel likställs. De är båda likvärdiga som handling och val.

Låt oss läsa Kierkegaard som att avsaknaden av tvång tvingar oss att välja. Väljandet och beslutandet blir per definition det som inte redan är bestämt av orsak, kalkyl, regel, lag, dominans eller tvång.

Varje beslut blir därför olydnad. Detta gäller även beslutet att lyda. Själva beslutet att lyda är inte lydnad. Beslutet att lyda föregår lydnaden. Så även när vi lyder blir vi utsatta för det fruktansvärda i avsaknaden av tvång.

Denna filosofi förnekar inte tvång. När vi bär bort en provokatör från en aktion så är detta inte provokatörens val eller beslut. Provokatören lyder oss inte. Tvång blir i Kierkegaards mening motsatsen till att lyda och att välja.

Beslut kan inte förklaras

Ifall vi lyckas förklara någons beslut så har vi ersatt beslutsvalet med förklaringen. Vi har bevisat att beslutet egentligen inte var ett val. Beslutet och väljandet är det som inte kan förklaras. Valet blir alltså den del av en handling som inte kan förklaras med något bortanför valet, bortanför valet att ta ett beslut.

Möjligheten att välja och ta beslut gör oss därmed i Kierkegaards mening till enskilda, skyddslösa och sårbara. Detta, menar jag, gäller minst lika mycket för en grupp, organisation som för en person. Det går att använda Kierkegaard för att visa att samma värnlösa, skyddslösa förutsättning även gäller gemenskaper. Olydnaden i ett beslut gör gruppen sårbar. När en gemenskap väljer att ta ett beslut gör den sig skyddslös och utsatt.

Leva skyddslös

”Det handlar inte egentligen om att visa den faktiska möjligheten av ett rent eller avskalat själv utan snarare om ett upplyftande av den förtvivlades ångest, vargtimmens ensamma våndor eller dödsskräckens perspektiv på livet som moment av klarsyn. Dessa ögonblick menar (Kierkegaard) inte vara en defekt i livet eller något vi ska försöka arbeta bort – tvärtom är de ögonblick där vi överblickar en av det mänskliga livets djupaste paradoxer, den att vara född in i ett släkte, en samtid, en historia och samtidigt bara vara en utslängd människokrake i livet lika ensam och utsatt som spädbarnet i sina första flämtande minuter. I medvetandet om denna paradox, denna ensamhet är vi skyddslösa.”

Jonna Hjerström Lappalainen, [Kierkegaard och det lysande mörkret](#), Svenska Dagbladet, 5 maj 2013.